

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

עשרה בטבת

(חלק טו)

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת ויגש, ה"א טבת, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

עשרה בטבת *

412

של הצומות – כפי שהיו הצומות לעתיד לבוא.

ב. תוכן פרשת ויגש נרמז (כמו בכל פרשה) בשמה, „ויגש” – הגשת יהודה ליוסף; וזהו שהפטר⁵ הפרשה – ע”פ הכלל שהפטרות הן „מענינה של פרשה”⁶ – תוכנה הוא איחוד יהודה ויוסף שהיה לעתיד לבוא, כאשר יהיו שניהם „לאחדים”⁷, ע”ד הגשת יהודה ליוסף⁸.

ונקודה נוספת בנוגע להגשת יהודה ליוסף ואיחודם המופיעה בהפטר⁹: הגם שיהודה ויוסף יהיו „לאחדים”

א. עשרה בטבת חל תמיד בסמיכות לשבת פרשת ויגש¹. וכיון ש„תעניות... ככולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן”², מובן, שיש לצום עשרה בטבת שייכות לפרשת ויגש.

ויש לומר – כיון שעשרה בטבת הוא הראשון (והשורש) לכל ד’ הצומות (כדלקמן סט”ז) – שהשייכות בין פרשת ויגש לעשרה בטבת היא (לא רק מצד ענינו הפרטי של „צום העשירי”, אלא) גם מצד ענינם הכללי של הד’ צומות.

וכיון שהמכוון והתכלית של ד’ הצומות על עניני החורבן הלא הם – שיבנה בית המקדש כו”³, והצומות (יתבטלו ו)יהפכו לימים טובים⁴ – אפשר לומר, שהשייכות בין פרשת ויגש לד’ הצומות היא בעיקר במכוון

(* ורמזיו בפ’ ויגש.

1) רוב השנים (כקביעות שנה זו), „מתברך” הוא מש”פ ויגש שקדם לו. וראה הערה הבאה.

2) לשון השל”ה ר”פ וישב. ועיי”ש לפנ”ז: באלו פרשיות חלו... או לפניהן או לאחריהן.

3) להעיר ממרז”ל [תוספתא סוף תענית. סוף סוטה. ב”ב ספ”ב. פסיקתא רבתי פ’ על נהרות בכל. וראה תענית ל. ב. ב”ב ס. ב.] כל המתאבלים עלי’ בעוה”ז שמחים (הם) עמה לעוה”ב.

4) וי”ל שמרומז בוה שסיום הלי’ תעניות ברמב”ם (וכן בטושו”ע) הוא ע”ד היפוך הצומות לעת”ל לששון כו’ (כדלקמן בפנים בארוכה) – היינו, שה”סיום” ותכלית של ענין הצומות, הוא זה שנהפכים לששון כו’. ולהעיר מאבודרהם הלי’ תעניות (הובא בב”י או”ח סו”ס תקנ) שבשבת שלפני הצומות מכריזין: צום פלוני יום פלוני היפוך אותו הקב”ה לששון ולשמחה כמו שהבטיחנו בנחמות ונאמר אמן.

(5) יחזקאל לו, טו ואילך.

(6) טושו”ע או”ח סרפ”ד. שו”ע אדה”ז שם וסרפ”ג. טור או”ח סתכ”ח. רמ”א שם ס”ח.

(7) יחזקאל שם, יז. ובתו”א פרשתנו מד, רע”ב: בתכלית היחוד האמיתי.

(8) ראה תו”א (שם, סע”א ואילך). ובארוכה – תו”ח פרשתנו ד”ה ויגש פ”ט ואילך.

(9) וי”ל הטעם שענין זה מודגש רק בהפטר⁹ ולא בהפרשה (עיי’ תו”ח שם צג, ד): הענין דהגשת יהודה ליוסף ישנו גם (בעבודת האדם) עתה [כמבואר בדרושי חסידות עה”פ – שזהו”ע סמיכת גאולה לתפילה]; משא”כ זה שיתעלה יהודה למעלה מיוסף יהי’ רק לעת”ל, שאז „מעשה גדול” (אוה”ת ריש פרשתנו. ועוד). אלא שמ”מ, מכיון שכל הגילויים דלעת”ל תלויים במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות (תניא רפ”ז), לכן בפנימיות יש מעלה גם עתה ביהודה על יוסף [שלכן לשון חז”ל הוא סמיכת גאולה לתפלה, המורה שתפלה היא למעלה מגאולה (יוסף) – ראה סד”ה ויגש תרס”ו]. וראה שה”מ – מלוקט ח”א ס”ע קטב.

ונביאים ענינם נגלות הפנימיות והכוונה בכל דבר (כמש”נ (עמוס ג, ז), „גלה סודו אל עבדיו

ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים¹⁴ וימי ששון ושמחה שנאמר כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהי לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו".

והנה, מקור הלכה זו הוא בתוספתא סוף תענית, אבל הלשון שם הוא „אותן ימים עתידין להיות ימים טובים לישראל שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו'".

וצריך להבין¹⁵:

(א) למה חילק הרמב"ם את הענין לשתי בבות: (א) „כל הצומות האלו עתידים ליבטל כו'"; (ב) ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים כו' — ולא כתב בקיצור (כבתוספתא) „עתידים להיות ימים טובים כו'“, דמשמע בדרך ממילא שהצומות יבטלו?

(ב) למה השמיט הרמב"ם את התיבה „עתידים להיות ימים טובים כו'“ (לישראל) שנאמר בתוספתא? והלא לכאורה הוספה זו מוכרחת היא, כי מאחר שבפסוק שהביא כאן כתיב „לבית יהודה לששון וגו'“ [וטעם הדבר¹⁶, כי הכתוב (כפשוטו) מדבר בזמן בית שני, שבו „עשרת השבטים לא שבו“ עדיין] — הרי עליו להוסיף

כנ"ל, אעפ"כ, ליהודה תהי מעלה על יוסף¹⁰, ולכן, דוקא „ודוד¹¹ עבדי נשיא להם לעולם¹²“.

ושתי הנקודות הנ"ל שיהיו לעתיד לבא — איחוד יהודה ויוסף, ואשר יהודה הוא העיקר — מצינו גם בנוגע לצומות באופן שיהיו לעתיד לבוא, כמו שהביא הרמב"ם בסוף הל' תעניות את היעוד¹³, שבימות המשיח יתהפכו הצומות „לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו“] — הגם שיקויים „והאמת והשלום אהבו“ (ענין של התאחדות), אעפ"כ נזכר כאן בייחוד „בית יהודה“ דוקא, כדלקמן ס"ד וסי"ב].

[וענין זה — שבהיפוך הצומות לעתיד לבוא נזכר בייחוד „בית יהודה“ — יש לו שייכות מיוחדת גם ל„צום העשירי“, כדלקמן סי"ז].

ג. ויובן בהקדים הביאור בהלכה הנ"ל ברמב"ם — וז"ל: „כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח,

הנביאים* — ובעניננו: הפטורה (נביאים) מגלה הפנימיות של (הגשת יהודה ליוסף שב) הפרשה, דגם בעת הגשת יהודה ליוסף (שיהודה למטה מיוסף) יש עליו ביהודה על יוסף (כי הוונה של הגשת יהודה ליוסף היא שיתעלה למעלה מיוסף — תר"ח שם).
10 ראה בכ"ז תר"א ותו"ח שם.

11 יחזקאל שם, כה.

12 כ"ה בתו"ח שם ועוד. אבל בתו"א שם (ועוד): קח כו' עד ועבדי דוד מלך עליהם (שם, כד). וצ"ע שזה כבר ה', משא"כ, נשיא עליהם לעולם¹³. — ולהעיר שבד"ה ועבדי דוד תרצ"ט ותש"ח איתא שהוא ע"פ פי' המצו"ד שם שקאי על מלך המשיח.

13 זכר' ח, יט.

14 בדפוסים שלפנינו: יום טוב — אף דשאר

ההלכה כתובה בלשון רבים: הצומות כו' וימי כו' ולמועדים טובים כו'. — אבל בכמה דפוסים (כולל — דפוס רומי) וכת"י הרמב"ם (ראה רמב"ם הוצאת פרנקל) הגירסא: ימים טובים.

15 וי"ל (שגם) לזה השינויים דלקמן נתכוון בצפ"ע לרמב"ם שם בהוסיפו תיבת „(כן) מבואר בתוספתא סוף תענית) ע"ש“.

16 רד"ק שם. וראה מצו"ד שם.

* ראה לקו"ש ח"כ ע' 286.

עתיד להפכם לששון ולשמחה דכתיב²⁰
והפכתי אבלם לששון ונחמתים
ושמחתים מיגונם.²¹

ואינו מובן: מדוע הביא הרמב"ם
את הפסוק מזכריו, המדבר (לפי פשוטו)
בתקופת בית שני²², ומודגש בו „לבית
יהודה” דוקא – בשעה שהי' ביכלתו
להביא (כבטור) את הפסוק „והפכתי
אבלם לששון גו'”, המדבר בפשטות²³
אודות הזמן דלעתיד²⁴?

ויש לומר, אשר שני השינויים בין
הרמב"ם והטור – (א) ברמב"ם נאמר
הענין בשתי בבות ובטור בבבא אחת,
(ב) הרמב"ם הביא את הפסוק „כה
אמר גו' צום גו' יהי' גו' לששון גו'”,
והטור הביא את הפסוק „והפכתי גו'”
– תלויים זה בזה, כדלקמן.

ו. ויובן בהקדים ביאור החילוק
בתוכן שבין שני הפסוקים הנ"ל, „יהי'
גו' לששון גו'” ו„הפכתי גו'”.

בשינוי שיתחדש לעתיד לבוא
בצומות יש שלושה ענינים:

(א) הצומות יתבטלו, היינו, שכיון
שהמצב אז יהי' „יש שלום”²⁵, יתבטל
החיוב להתענות כו' (כפסק ההלכה²⁵,
שכאשר ש”ש שלום” – „אין מתענין”).

(20) ירמ' לא, יב.

(21) וראה פס"ר שם: אין שמחה בא אלא
בתשעה באב לפי שקבעו אבל בזמן הזה ועתיד
לפני הקב"ה לעשותו יו"ט שנאמר והפכתי אבלם
לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. וראה ב"ר
ס"פ ויחי.

(22) אבל ראה לקמן הערה 43.

(23) ראה פרש"י ירמ' שם, ג.

(24) אלא שבזה י"ל: הרמב"ם קאי על ד'
הצומות, ולכן מביא כתוב שבו נזכרו ד' צומות
אלו. משא"כ בטור שקאי על כל הצומות (עיי"ש).

(25) ר"ה יח, ב. טור או"ח ר"ס תקנ.

שבימות המשיח יהיו הצומות ימים
טובים לכל ישראל¹⁷ (ועשרת השבטים
בכלל¹⁸).

ג) במה נוגע אל הענין כאן סיום
הכתוב – „והאמת והשלום אהבו”?

ד. וי"ל, ששתי הקושיות האחרונות
מתורצות אחת בחברתה:

הטעם שהביא הרמב"ם גם את סיום
הכתוב „והאמת והשלום אהבו” הוא
– כדי להשמיענו בבירור, שאע"פ
שבכתוב נאמר „לבית יהודה”, יהיו
הצומות ימים טובים לכל ישראל: כיון
שלעתיד לבוא יהי' „שלום” – גם בין
„בית יהודה” ל„יוסף” (כנ"ל ס"ב) –
„והאמת והשלום אהבו”, לכן, שמחתם
של „בית יהודה” תקיף את כל ישראל,
וגם עשרת השבטים בכלל.

אבל עדיין אינו מובן: למה רמז על
כך הרמב"ם בהעתיקו התיבות „והאמת
והשלום אהבו”, ולא כתב בפירוש
(כבתוספתא) שהימים יהיו „ימים טובים
לישראל”?

ה. עוד יש להקשות:

גם בטור¹⁹ (סוף הל' תענית) הובא
תוכן הענין הנ"ל – אלא שהלשון
בטור הוא: ולעתיד לבוא הקב"ה

(17) כמו שפירש בחסדי דוד לתוספתא שם.
ולהעיר מפ"י מהר"י קרא זכר' שם: לבית ישראל.

(18) במצו"ד שם: בני עשרת השבטים הצטערו
בימים שאירע להם מקרות רעות והם יתהפכו
להם לשמחה – אבל מלשון התוספתא הנ"ל
מוכח שהצומות שזכרו בקרא יהפכו לכל ישראל
לששון כו', כבחסדי דוד שם.

(19) וכן בשו"ע שם – אלא ששם: ולעתיד
לבא יהפכם ה' לששון ולשמחה (ומשמית הכתוב
– כדרך המחבר בשו"ע שלו).

(ו) זכיות³³ אחרים, הנה הזדונות עצמם
נהפכים לזכיות.

ויש לומר, שכשם שכללות ענין
הגאולה תלויה בזה ש"סוף ישראל
לעשות תשובה" (כפסק הרמב"ם³⁴), כך
גם בנוגע לביטול הצומות דלעתיד
בשלושת האופנים הנ"ל – הדבר נפעל
ע"י (שלימות) התשובה של ישראל
(תשובה מאהבה) בשלושת הענינים
שבה³⁵.

ח. ובה תתישב תמיהה כללית
בהלכה הנ"ל ברמב"ם (וכמו כן בטור
(ושו"ע)): תוכנו של ספר יד החזקה הוא
(בלשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד)
– „הלכות הלכות”. וצריך להבין: מהי
ה„הלכה” בזה³⁶ ש„כל הצומות האלו
עתידיים ליבטל כו”³⁷?

(33) בחדא"ג שם מפרש כן המרז"ל זדונות
נעשות לו זכיות. אבל מפשטות לשון חז"ל
מוכח כפנים, כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש חי"ז ע'
183 ואילך.

(34) ה' תשובה פ"ז ה"ה.

(35) עפ"ז יש לבאר גם הקישור שבין תחילת
וסוף ה' תעניות ברמב"ם* [דנעוץ תחילתן
בסופן. וראה בארוכה „הדרן על הרמב"ם” קה"ת,
תשמ"ה) שכ"ה גם בספר היד, עיי"ש בארוכה]:
בתחילת ה' תעניות כותב (כנ"ל הערה 29)
דתענית „מדרכי התשובה הוא”, ומסיים בפעולת
התשובה של התעניות (ושלימותה) – שיהפכו
הצומות לשוין ולשמחה ולמועדים טובים (ראה
לקמן בפנים סעיף י', שכוונת הרמב"ם בהלכה זו
היא גם להענין ד„הפכו גו”).

(36) ועד"ז גם ברמב"ם סוף ה' מגילה.

(37) שהרי אין דרך הרמב"ם לסיים ההלכות
בספרו דוקא בדבר טוב – ראה לדוגמא רמב"ם
סוף ה' אבל.

(ב) לא זו בלבד שימים אלו לא
יהיו אז ימי צום, אלא הם אף יהיו
ימים טובים וימי שמחה; ויש לומר,
שעצם היציאה מהמצב המצער („גזירת
המלכות” ו„אין שלום”²⁵) והכניסה
למצב שבו „יש שלום”, הנה זה גופא
מערר שמחה²⁶.

(ג) לא זו בלבד שימי הצומות יהיו
ימים טובים בזמן דלעתיד, אלא יתירה
מזו: (ענין) הצום גופא יהפך לשוין
ולשמחה²⁷ [ע"ד מש"נ²⁸ „אודך ה'
כי אנפת ביי” – שלעתיד לבוא יהי
„אודך” מפני ש„אנפת ביי”].

ז. והנה, התענית „מדרכי התשובה
הוא”²⁹ – ומצינו גם בתשובה (מאהבה)
דוגמת שלושת הענינים הנ"ל:

(א) ע"י תשובה מאהבה, נעקר עונו
מתחלתו³⁰ – העוונות מתבטלים.

(ב) השב מאהבה, „מוסיף במעשיו
הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו
עון”³¹ – לא זו בלבד שהעוונות
מתבטלים ע"י התשובה, אלא באה
על ידה הוספה במעשים טובים „לגבי
אותו העון”.

(ג) ע"י תשובה מאהבה „זדונות
נעשות לו זכיות”³²: לבד זאת
שנוספים ע"י התשובה (מעשים טובים

(26) ראה מצו"ד זכרי" שם.

(27) ע"ד מכות בסופה: לכך אני מצחק. נת'
בארוכה בלקו"ש חי"ט ע' 67 ואילך.

(28) ישע"י יב, א.

(29) רמב"ם ה' תעניות פ"א ה"ב – וכוונתו
גם לענין התענית (דלקמן ה"ד ואילך), כמפורש
שם רפ"ה. ולהעיר מאגה"ת פ"א ג.

(30) פרש"י ד"ה כאן מאהבה – יומא פו,
ס"א.

(31) חדא"ג מהרש"א יומא שם, ב.

(32) יומא שם.

(* ועד"ז תחילת וסיום פרק האחרון דהל'
תעניות.)

גופא, שענין ה"אבל" יהפך⁴⁰ לששון ולשמחה⁴¹.

[וטעם החילוק: הפסוק „צום גוי יהי גוי" מדבר בזמן בית שני (כנ"ל ס"ג), וכיון שבבית שני חסרו חמשה הדברים⁴², הי' חסרון גם בשלימות היפוך הצומות⁴³.

משא"כ הפסוק „והפכתי אבלם גוי" מדבר לעתיד לבוא, ואז תהי' תכלית השלימות – גם בהיפוך הצומות].

יו"ד. ע"פ כל הנ"ל יש לומר:

אע"פ שהביא הרמב"ם את הפסוק „צום גוי יהי גוי",

[דלכאורה: על פי הנ"ל, הי' לו להביא הפסוק „והפכתי גוי", המורה על עליו גדול יותר מהעילוי המבואר בפסוק „צום גוי יהי גוי", כנ"ל],

– כוונתו בזה היא (לא רק שימי הצומות יהיו ימים טובים, אלא) גם שהצום עצמו יהפך לששון ולשמחה כו'.

והביאור: ענין „עתידיים להיות ימים טובים כו" בא ברמב"ם כהמשך לבבא הקודמת, „כל הצומות האלו עתידיים

[בנוגע לרמב"ם אפשר ליישב, שזהו מפני שהביא בספרו יד החזקה גם דינים הנוגעים לימות המשיח, אבל אין בזה תירוץ לכך שהענין מובא גם בטור ושו"ע (שא"י) מביאים דינים השייכים לימות המשיח)].

אלא שהביאור בזה הוא – שבדברים אלו מבואר באיזה אופן צריכה להיות תענית: התשובה של התענית (וכנ"ל, שתענית „מדרכי התשובה הוא") צריכה להיות באופן כזה³⁸, שתפעל (עד כדי) שהצום עצמו יהפך לששון ולשמחה כו'³⁹.

ט. וזהו גם החילוק התוכני בין שני הפסוקים הנ"ל: הפסוק „צום הרביעי גוי החמישי גוי יהי גוי" לששון ולשמחה ולמועדים גוי" מדבר אודות ימי הצום, שהימים יהיו ימים טובים; היינו, שבנוסף לביטול הצומות, יהי' אז עוד יתרון – שהימים יהיו ימים טובים.

אבל הפסוק „והפכתי אבלם לששון גוי" מדבר אודות עצם ה"אבל"

(38) וגם מי שעדיין אינו שייך למדריגות נעלות בתשובה (מאבה) – מ"מ, תיכף בתחילת העבודה צ"ל אצלו הידיעה מהי תכלית שלימות עבודה זו. או ע"ד המבואר בקונטרס עה"ח פ"ו ואילך) לענין יח"ע ויח"ת.

ועוד ענין בזה: ע"י הודעה זו ש„עתידיים כו" [בלשון הבטחה. וכ"ה בענין התשובה ש„הבטיחה תורה סוף ישראל לעשות תשובה כו" (רמב"ם הל' תשובה שם)] – לא יפול ב"אוש כו'.

(39) עפ"ז יש ליישב מה שהקשה בחת"ס (שו"ת או"ח סר"ח) דמגלן לנביאים לחדש כן דכשיש שלום ששון ושמחה [וראה ג"כ אוה"ת שבהערה 41 – ע' אש"פ בתחילתן] – כי מכיון שענין הצום הוא „מדרכי התשובה", ששלימותה היא „זדונות נעשות לו כזכות" – הרי מובן, שזה שהצומות יהפכו לששון ולשמחה אין זה ענין נוסף על הצומות, כ"א תכלית הצומות גופא.

(40) וראה ב"ר (שבהערה 21): אני מחזיר אותו האבל לשמחה שנאמר והפכתי גוי.

(41) ראה בארוכה אוה"ת מסעי ס"ע אש"פ ואילך. וראה יל"ש ירמ' רמז רנט: עלה ארי' כו' ע"מ שיבא ארי' כו' במזל ארי' והפכתי אבלם לששון (נת' ברשימות הצ"צ לאיכה ע' 26 (אוה"ת לנ"ך כרך ב' ע' א"נ"נ"ז). אוה"ת עה"פ והפכתי גוי).

(42) יומא כא, ב.

(43) וכפרט עפ"מ"ש הרמב"ם (פיה"מ ר"ה פ"א מ"ג) דבבית שני התענו תשעה באב (וגם שאר התעניות אם רצו מתענין). שקו"ט בזה – תשב"ץ ח"ב סרע"א. שו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סקע"ט.

בב"ח⁴⁷, וז"ל: „פריך בגמרא⁴⁸ (על הפסוק הנ"ל) קרי לה צום (וקרי לה ששון). פירוש, הלשון אינו מיושב דמשמע הוא גופי ששון ושמחה מה שאי אפשר שהרי הצום עצמו צער יגון ואנחה הוא והוה לי למימר חדש הרביעי . . יהי לששון שהחודש נהפך מאכל ליו"ט כו" – הרי שכתב הב"ח⁴⁹, שהתיבה „צום גו" (לא „חדש הרביעי גו") היינו ענין הצום עצמו⁵⁰.

יא. כבר נתבאר במקום אחר⁵¹ בארוכה בשיטת הרמב"ם בענין ימות המשיח – שלשיטתו יהיו בזה שתי תקופות כלליות:

(א) התקופה שבתחילת ימות המשיח, שעלי אמרו „אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכות בלבד"⁵² – לא יבטל אז „מנהגו של עולם" ולא יהי אז „חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג"⁵³.

ליבטל כו' ולא עוד אלא שהם עתידים כו". ומזה מובן, שענין „עתידים להיות ימים טובים כו" מוסיף חידוש על הענין הקודם ד„עתידים ליבטל" (וכהלשון – „ולא עוד אלא כו"⁴⁴).

ולכן אין לומר שכוונת הרמב"ם בזה היא רק לכך שהימים יהיו ימים טובים, שהרי זוהי תוצאה בדרך ממיילא מזה ש„עתידים ליבטל" (שהרי כך הוא הטבע, שכשבטל מצב שגרם לצער, הדבר מעורר ממיילא שמחה באותו הזמן שהי' בו מקודם צער).

אלא על כרחך צריך לומר, שבחידוש „ולא עוד אלא כו" כוונתו ש(גם) ענין הצום גופא⁴⁵ (יהפך ו)יהי לששון כו'; ועל זה הביא (הראי) מן (ה)פסוק⁴⁶, שעצם ענין „צום גו' יהי גו' לששון ולשמחה גו'".

[וראי לזה שהפסוק „צום גו' יהי גו' לששון גו" יכול להתפרש (גם) בשייכות לענין הצום גופא – מצינו

47) לאורח רסתק"ג.

48) ר"ה יח, ב.

49) וכתוב ע"י: והביי פי' בע"א והפירוש שכתבתי הוא פשוט.

50) אלא שמ"מ יש מקום לקושיית הש"ס (ואאפ"ל שכוונת הפסוק היא שענין הצום יהפך לששון כו') – דא"כ „הל"ל צום הרביעי כו' יהפך לששון כו' . . ומדקאמר קרא יהי לששון משמע דהצום לא יבטל לגמרי אלא שיהי לששון וזה א"א" (ט"ז לשו"ע או"ח שם).

51) לקר"ש חכ"ז ע' 197 ואילך. וראה הוספה לד"ה לא יצא האיש (קה"ת תשט"ז. סה"מ – מלוקט ח"א ע' תפה) ובהערה שם. קונטרס ענינה של תורת החסידות הערה 27. הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת תשמ"ז) ע' תרנג בהערה. – ולהעיר ג"כ מצפ"ע עה"ת הפטורת פרשתנו ויחי מט, ט.

52) כמ"ש בהל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים פי"ב ה"ב.

53) הל' מלכים רפי"ב.

44) עפ"י יש לבאר גם השינוי ברמב"ם מלשון הפסוק: בפסוק נאמר „לששון ולשמחה (ואח"כ) למועדים טובים", ואילו לשון הרמב"ם הוא: ימים טובים (ואח"כ) ימי ששון ושמחה:

ברמב"ם הוא בסדר דלא זו אף זו („ולא עוד אלא כו"): יהיו „ימים טובים (ולא עוד אלא) ימי ששון ושמחה"; משא"כ בפסוק, שכאור"א מהצומות „יהי גו' (כאור"א בפ"ע – כפי מדת האתהפכא – מדת) לששון ולשמחה (וכולס נכללים בהענין ד)למועדים טובים".

45) וכדמוכח גם מלשוננו „שהם עתידים להיות כו" – שקאי על מ"ש לעיל „הצומות האלו עתידים ליבטל כו", שפירושו „לא ימי הצום – שהרי ה"ימים" אין „עתידים ליבטל" – כ"א] גוף ענין הצומות.

46) כמו שמצינו שמשתמשים בלשון הכתוב לכוונה אחרת – ראה לעיל ע' 237 הערה 59, וש"ל.

הצומות לימות המשיח יהיו בשנת תקופות⁵⁹ (שונות⁶⁰):

בתקופה הראשונה, שבה יהי' שלום בעולם, יבטלו הצומות (ובדרך ממילא – יהיו הצומות לימים טובים כו', כנ"ל ס"י); אבל הענין השני, שהצומות גופא ("הצום עצמו צער יגון ואנחה הוא"⁶¹) יהפכו לששון ולשמחה, הוא בבחינת ביטול "מנהגו של עולם" – ולכן יתחדש הדבר רק בתקופה השני' שבימות המשיח.

יב. והטעם שהביא הרמב"ם את הפסוק "צום גו' יהי' לבית יהודה לששון גו'" דוקא, ולא את הפסוק "והפכתי גו'" – הוא לפי שכאן נוגע ענינו של "בית יהודה".

והביאור:

עיקר קושי השעבוד (גזירת מלכות כו') שבגלות הוא אצל "בית יהודה", ולא אצל עשרת השבטים (שגלו מעבר לנהר סמבטיון⁶²) [וכלשון הפייט⁶³: נדדת את אחת ורבות נדדתי כו'].

ומאחר שגודל השמחה בצומות לימות המשיח נובע מגודל הצער של

(ב) התקופה שלאחרי זה⁵⁴ (שבה תהי' תחיית המתים), כאשר יבטל מנהגו של עולם (גם לדעת הרמב"ם⁵⁵) ויהי' חידוש במעשה בראשית⁵⁶ [אלא שכיון שענינים אלה "לא ידע האדם איך יהיו עד שיהיו שדברים שתומין הן כו"⁵⁷ ו"אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת⁵⁷ – לפיכך לא הביא ענין זה בספר היד⁵⁸].

ועפ"ז מובן הטעם שחילק הרמב"ם הלכה זו שבסוף הל' תעניות לשתי בבות – כי שני הענינים בביטול

54 ועל פי זה יש לתרץ כמה קושיות בשיטת הרמב"ם [ומה: קושיית הלח"מ בהל' תשובה פ"ח ה"ז] כמשנת בארוכה לקו"ש שם.

55 ומה שמפרש "וגר זאב עם כבש .. משל חזידה" (רמב"ם שם) – כי כתוב זה איירי בתחילת ימות המשיח כאשר "יצא חוטר מגזע ישי גו'" (ישע"י יא, א). וראה מאמר תחיית המתים להרמב"ם.

56 וכדמוכה מענין דתחה"מ גופא, שהו"ע ביטול מנהגו של עולם וחידוש במעשה בראשית [ראה מאמר תחה"מ הנ"ל. ולהעיר מאוה"ת ויהי שצא, ב].

– הוכחה זו היא רק לשיטת הרמב"ם (הל' תשובה פ"ח) שעוה"ב היא רק לנפשות (ולא עולם התחי'). שלפ"ז עכצ"ל שתחה"מ היא תקופה בינמה"מ גופא; משא"כ לדעת הרמב"ן (בשער הגמול) ועוד שעוה"ב הוא עולם התחי' – אין הכרח מענין דתחה"מ שיש תקופה שני' בינמה"מ.

57 רמב"ם הל' מלכים שם ה"ב.
58 וכמו שלא הזכיר הענין דתחה"מ (וכ"ש – לא פרטיו) בהל' מלכים* והל' תשובה (רק שהכובר בתחה"מ אין לו חלק לעוה"ב – הל' תשובה פ"ג ה"ו). וראה מאמר תחיית המתים.

59 ומתורץ עפ"ז מה שבבבא הב' (ולא עוד כו') מוסיף הרמב"ם עוה"פ תיבת "עתידיים" – ולא כתב בקיצור "שהיו ימים טובים כו'" – כי זה ש"עתידיים להיות ימים טובים כו'" יהי' לאחרי העתידיים דיבטלו הצומות.

60 ועפ"ז מובן מה שהטור (ושו"ע) לא חלקו הדין לב' בבות – כי מכיון שלא הביא הדינים השייכים ליממה"מ לא כתב רק כללות הענין, מה שנוגע לדינא בזמן הזה (כנ"ל בפנים סע"ף ח').

61 לשון הבי"ח שהובא לעיל סו"י.
62 ב"ר פע"ג, ו. במדב"ר פט"ז, כה. פס"ר

פ' ותאמר ציון בטופו. וראה ירושלמי סנה" פ"י סה"ה. ועוד.

63 שומרון קול תתן – דליל תשעה באב.

(* דמ"ש שם (פ"א ג"ג) "מח"י מתים" – אין הכוונה לתחה"מ כמשנת בארוכה בלקו"ש שם. וראה מאמר תחיית המתים.

החילוק בין יוסף ויהודה בדרגות העבודה⁶⁶ הוא: יוסף ענינו תלמוד, גילוי אלקות מלמעלה למטה; ואילו ענינו של יהודה הוא – מעשה, בירור וזיכוכ המטה.

ואחד החילוקים בין גילוי אלקות מלמעלה למטה ובין זיכוכ המטה: מצד גילוי אור, חושך המטה מתבטל בלבד; ואילו ע"י זיכוכ המטה, נהפך החושך גופא לאור – אתהפכא חשוכא לנהורא.

ולכן: מצד בחינת יוסף נפעל רק זאת ש"הצומות האלו עתידים ליבטל"; אבל החידוש שנפעל ע"י "בית יהודה" הוא, שהצומות עצמם נהפכים לששון ולשמחה.

יד. וזהו גם הקשר בין "בית יהודה" לקושי השעבוד:

מצד בחי' יוסף, גילוי אלקות מלמעלה למטה, העבודה פועלת רק ב"מטה" כזה שיש לו עכ"פ שייכות לאור; משא"כ בחי' יהודה, זיכוכ המטה, פועלת גם ב"מטה" ביותר, שגם תוקף החושך וקושי השעבוד יזדככו ויתבררו, עד אתהפכא חשוכא לנהורא⁶⁷.

וכיון שעבודת יהודה היא במקום החושך של ה"מטה" ביותר, הרי עבודה זו עולה ומגעת עד עצמותו ית', למעלה מבחי' גילויים. וע"ד⁶⁸ יתרון

הצומות בזמן הגלות (והוא לפי ערכו)⁶⁴ – לפיכך, כדי להדגיש את גודל השמחה של הצומות לימות המשיח, הביא הרמב"ם את הפסוק "יהי לבית יהודה לששון גוי", כי בזה מודגש שהששון והשמחה יהיו אצל בית יהודה במדה גדולה הרבה יותר, לפי שקושי השעבוד שלהם הי' חמור הרבה יותר.

אלא שכיון שאז יהי' "והאמת והשלום אהבו" – אחדות בין יהודה ליוסף – הרי שמחה יתירה זו של "בית יהודה" תחדור ותקיף את כל ישראל, וגם את עשרת השבטים (יוסף).

יג. הגם שההדגשה הנ"ל ב"בית יהודה" [שגודל השמחה נובע דוקא מצד קושי השעבוד, שהי' בעיקר – ובאופן חמור יותר – אצל בית יהודה] היא גם לפי האופן השני (דלעיל ס"ו), שמפני ביטול הצומות יהיו הם ימי ששון ושמחה⁶⁵ – שהרי ככל שגדלים היגון ואנחה של הצום, כן גדלה השמחה כאשר הצום מתבטל⁶⁴ –

אעפ"כ, מאחר שהביא הרמב"ם את הפסוק (ובו ההדגשה של "בית יהודה") בנוגע לאופן השלישי – שהצומות עצמם יהפכו לששון ולשמחה – צריך לומר, ש(גם) לענין הפיכת הצום לששון כו' יש שייכות מיוחדת ל"בית יהודה" דוקא.

והביאור בזה (ע"פ פנימיות הענינים):

66 אוה"ת ריש פרשתנו. שם (כרך ה') תתקפה, א. ד"ה ועבדי דוד (הא' והב') תרצ"ט ותש"ח. ועוד. וראה תו"א ותו"ח ריש פרשתנו בענין "שמים" ו"ארץ".

67 ראה עד"ז לקו"ש ח"ח ע' 347 ואילך.

68 ראה סד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט – שמקשר זה שלעת"ל יהי' יהודה העיקר

64 להעיר מפס"ר (דלעיל הערה 21): אין

שמחה בא אלא בתשעה באב.

65 וזהו הפי' בקרא "יהי' גוי", כנ"ל ס"ט. ובפרט דקרא איירי בזמן דבית שני (אבל ראה לעיל הערה 43).

אבל בעלי' השני' יהי' "גילוי" עצמותו ית' שלמעלה מבחי' גילויים, אשר אינו יכול להתלבש ב(אכילה ושתי' -) חכמה כו' [וזה נעשה ע"י התנועה של תשובה, וכן ע"י מסירת נפש על תורה ומצות המתעוררת, ע"י לחץ דחוק השעבוד⁷⁵ בזמן הגלות].

ויש לומר, שעד⁷⁶ הוא החילוק בין שתי התקופות הנ"ל בימות המשיח: התקופה הראשונה, שבה יהיו ישראל, פנויין בתורה וחכמתה⁷⁷ [ע"ד אכילה ושתי' הנ"ל] היא ענין של גילויים; ואילו התקופה השני', שבה יהי' (תחיית המתים ו)ביטול מנהגו של עולם [ע"ד "אין בו אכילה" הנ"ל] - היא מצד עצמותו ית'.

ולכן הששון והשמחה של "בית יהודה" שייכים לתקופה השני' בימות המשיח, כיון שעבודת יהודה מתוך קושי השעבוד עולה ומגעת עד עצמותו ית', כנ"ל.

טז. ע"פ כהנ"ל תוכן גם השייכות של כל הנ"ל לעשרה בטבת:

אודות עשרה בטבת כתב באבודרהם⁷⁸: ואפילו הי' חל בשבת לא

בעלי תשובה על צדיקים, שמאחר שעבודתם היא מצד הריחוק, הרי היא עולה ומגעת עד העצמות, למעלה מעבודת הצדיקים.

וזהו החילוק בין ה"גאולה" כמו שהיא מצד יוסף לגאולה כמו שהיא מצד יהודה⁶⁹: מצד יוסף הרי זה באופן של "גאלך טוב"⁷⁰ - גאולה הקשורה לאור וגילוי; אבל מצד יהודה הנה "וגאלתיך אנכי"⁷⁰ - הגאולה היא ע"י עצמותו ית'.

טו. עפ"ז מובנת יותר השייכות בין "צום גוי" יהי' לבית יהודה לששון גוי" לתקופה השני' בימות המשיח (בנוסף על המבואר לעיל, שענין היפוך הצום גופא הוא ענין של ביטול מנהגו של עולם):

כידוע⁷¹, בעולם הבא ישנן שתי "עליות": (א) סעודת⁷² הליותן (ושור הבר) - ענין שהוא (בדוגמת⁷³) אכילה ושתי'; (ב) עולם הבא⁷⁴ אין בו לא אכילה כו'.

והחילוק ביניהם: ענין אכילה ושתי' בעולם הבא היינו התענוג בהשגת טעמי התורה שיתגלו אז [וזה נעשה ע"י העבודה בתורה ומצות בעולם הזה];

(75) המשך תרס"ו ט"ע קו.

(76) ולא ממש - שהרי ב' התקופות המדוברות בפנים (בדעת הרמב"ם) הן בינוה"מ (ולא בעוה"ב).

(77) לשון הרמב"ם ה' מלכים פי"ב ה"ד. ועיי"ש ה"ה. ה' תשובה פי"ט.

(78) ה' תעניות. והובא בכ"י או"ח סתק"ג (אלא שכותב: ולא ידעתי מנין לו זה*). אבל בפרש"י מגילה (ה, א ד"ה אבל): והוא הדין ל"ז בתמוז ולעשרה בטבת [ובשו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג

כי ארץ קדמה במחשבה, עם מעלת התשובה דרחוק שנעשה קרוב.

(69) ראה בהנסמן בהערה הקודמת.

(70) לשון הכתוב רות ג, יג. ובאוה"ת ויקרא (כרך ב' - ע' תרנ. תרסט) וד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף שם - שהוא החילוק דצדיקים ובע"ת.

(71) המשך תרס"ו ע' קה ואילך.

(72) ראה ב"ב עד, ב ואילך. פסחים קיט, ב. ועוד.

(73) ראה שיטות הרמב"ם והראב"ד בזה -

בהל' תשובה פ"ח ה"ד.

(74) ברכות י, א.

(* ובכנה"ג שם (הובא באל"ף רבה שם): בס' תיקון יששכר. הביאו בשם תשובת הגאונים.

באב (חורבן בית המקדש), ובג' בתשרי (הריגת גדלי'); וכיון שיום זה הוא מקור כל הצרות כו', יש בו חומרא יתירה על הצומות האחרים.⁸³

יז. ומאחר שצום עשרה בטבת הוא מקור כל ד' הצומות, מובן, שהתשובה שצום זה מעורר היא ביתר שאת ויתר עז מן התשובה שע"י שאר הצומות, וממילא הרי היא עולה ומגעת עד עצמותו ית', למעלה מהתשובה בשאר הצומות [ע"ד המדובר לעיל במעלת "בית יהודה", שאצלו הי' קושי השעבוד].

וזהו התוכן הפנימי בענין זה ש"אפילו הי' חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר" – כיון שבפנימיותו הוא למעלה משבת, בדוגמת עילוי העינוי ביום הכפורים⁸³ [שהוא מעין עולם הבא, שאין בו אכילה ושתי' כו'⁸⁴] על האכילה ושתי' בשבת⁸⁴,

כיון שע"י עבודת התשובה של צום זה עולים ומגיעים עד בחינת עצמותו ית' שתתגלה בעולם הבא, שאין בו אכילה כו'.

(משיחת פ"ט ויגש תשל"ו)

ירושלים . . שחורבן ראשון היתה צרתו קשה לישראל יותר מחורבן שני . . וגם בבית שני לא היתה חזרה שלמה . . ולא היתה כדאי צרת חרבן בית שני לקבוע עלי' צומות אחרים" (ועיי"ש, שהתענית ד"ז תמוז הוא גם על בקיעת העיר דבית ראשון, כי לא הקפידו רק, "כל שהיא באותו חודש . . אבל לא הקפידו על איזה יום מהם").

(83) ראה עדי"ו שו"ת שו"מ שם. וראה גם

לקו"ש חכ"ה ע' 267.

(83*) ראה גם לקו"ש שם ע' 447 ואילך.

(84) המשך תרס"ו ס"ע קה. ע' תקמב.

היו יכולין לדחותו ליום אחר מפני שנאמר⁷⁹ בו בעצם היום הזה כמו ביום הכפורים⁸⁰.

ויש לומר שהטעם בזה הוא: תענית עשרה בטבת נקבעה מפני שביום זה התחיל המצור על ירושלים, וזו היתה ההתחלה (אשר הובילה סוף־סוף) למאורעות שבאו אחר כך⁸¹ בשבעה עשר בתמוז (נבקעה העיר⁸²), בתשעה

סקע"ט מתווך פירש"י זה עם שיטת האבודרהם, ע"ש]. וכן משמע ברמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ה (אחד מארבעה ימי הצומות כו'). וראה לקו"ש ח"כ ע' 354 הערה 29.

ולהעיר: אף שעשרה בטבת עתה, אינו חל לעולם בשבת" (כבאבודרהם שם), מ"מ נפק"מ להלכה בזמן שמקדשין ע"פ הרא"י – לאחרי החורבן עד שנתבטל קידוש ע"פ הרא"י, או להדיעות שאפשר שיהי' סנהדרין, לפני בא המשיח" [פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"א מ"ג. וראה בכ"ז לקו"ש ח"ט ע' 105 הערה 74. וש"נ] ויקדשו אז ע"פ הרא"י, ומתורצת עפ"ז הערת המג"א או"ח שם סק"ד.

(79) יחזקאל כד, ב.

(80) ולהעיר אשר שניהם: בעשירי בחודש, ר"ח שלהם – ביו"ט.

(81) ראה ר"ה יח, ב: והלא הי' ראוי זה לכתוב ראשון כו'.

(82) פשוט שאי"ז שייך להפלוגתא דבבלי וירושלמי (תענית כח, ב. ירושלמי שם פ"ד ה"ה) האם זה רק דבית שני או גם דבית ראשון* – כי ההדגשה כאן היא דבעשרה בטבת (המצור על ירושלים) היתה ההתחלה דכל הפורעניות, גם דבית שני. ולהעיר מתשב"ץ (ח"ב סרע"א) דמה "שלא תקנו תענית על סמיכת יד רומיים על

(* ובטור"א לר"ה יח, ב דגם לגמרא דילן בקיעת העיר דבית ראשון היתה ב"ז תמוז. וראה בארוכה לקו"ש ח"י"ח ע' 308 הערה 10, דעפמי"ש בחדא"ג. מהרש"א לתענית שם י"ל שגם הבבלי ס"ל כהירושלמי דלקולו חשבונות יש כאן, עיי"ש בארוכה ואכ"מ.)

